

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЕКТ)

на тему:

Правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Студентки 2 курсу, 5мз групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Фінансове право»

Костюченко Яни
Олегівни

Науковий керівник
д.ю.н., професор

Дараганова Ніна
Володимирівна

Гарант освітньої програми
д.ю.н., професор

Запотоцька Олена
Василівна

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	7
1.1. Історична ретроспектива оподаткування доходів фізичних осіб.....	7
1.2. Економічна сутність, особливості, роль та місце податку на доходи фізичних осіб на сучасному етапі.....	17
1.3. Закордонний досвід оподаткування доходів фізичних осіб.....	25
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	37
2.1. Специфіка нормативно-правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.....	37
2.2. Перспективи удосконалення правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в аспекті сучасних європейських та світових тенденцій.....	42
Висновки до розділу 2.....	49
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фінансовою опорою функціонування будь-якої сучасної держави є податки, адже саме вони забезпечують більшу частину доходів бюджетів, мобілізуючи грошові ресурси для фінансування державних видатків. До того ж, за сучасних умов господарювання вони слугують не лише джерелом наповнення бюджетів, а й дієвим інструментом державного регулювання економіки, тому вони виконують важливу роль як у забезпеченні фінансової стабільності держави, так і в досягненні соціального добробуту усього суспільства. Враховуючи надзвичайну важливість податків, у сучасних економічних умовах важливим завданням державної політики є створення відповідних передумов для функціонування ефективної податкової системи.

Будучи по своїй суті важливим інструментом регулювання взаємовідносин між громадянами, з одного боку, та державою – з іншого, податкова система в ринкових умовах є основним дієвим засобом впливу держави на економічну активність громадян і контролю над процесом утворення та розподілу особистих доходів населення. Ефективно забезпечувати такі функції вона може тільки у разі забезпечення комплексного регулювання як на етапі правового регламентування, так і на етапі реалізації на практиці на рівні законодавчої та виконавчої гілок влади. Отже, податкова система, будучи важливим чинником впливу на стан економічної діяльності громадян та, як наслідок, на економіку країни, потребує державного регулювання. Особливу роль в такому регулюванні, на нашу думку, має бути відведено саме регулюванню оподаткування доходів фізичних осіб.

Зазначимо, що в нашій державі неодноразово здійснювалося часткове реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб, що проявлялося у зміні ставок оподаткування, розміру рівня доходу вивільненого з оподаткування тощо. Незважаючи на це, застосування податкових важелів у механізмі регулювання доходів фізичних осіб не було і не є достатньо ефективним.

Окрім того, оподаткування доходів фізичних осіб є важливим елементом у фінансовому механізмі держави. У результаті перерозподілу доходів фізичних

осіб, з одного боку, забезпечується корегування розмежування в доходах окремих фізичних осіб, а з іншого – формується фінансова база держави. Перерозподіл доходів фізичних осіб є одним з основних фінансових ресурсів держави. В умовах ринкових відносин в Україні все більшого значення у формуванні доходної частини бюджетів різних рівнів набувають податкові надходження. При цьому податок на доходи фізичних осіб є одним з основних видів податкових надходжень і значним джерелом доходів бюджетів.

Отже, подальший розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави, яка є націленою на інтеграцію у європейське та світове співтовариство, визначатиметься рівнем розвитку усіх державних інститутів, зокрема, і в першу чергу, податкової системи. Враховуючи вищесказане, принципово важливим є реформування та покращення правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб, а також його гармонізація у відповідності до основоположних європейських стандартів у цій сфері.

Теоретичні аспекти та нормативний зміст, практичність та специфіку правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні розроблені в працях таких видатних вчених, як: А. Вагнер, Д. Кейнс, А. Лаффер, Д. Міль, Ф. Нітті, Д. Рікардо, А. Сміт. Порівняння механізму оподаткування фізичних осіб в Україні та в інших країнах, а також визначення напрямів здійснення податкової реформи проводилися такими вченими як: В. Андрущенко, О. Василик, П. Мельник, С. Онишко, В. Суторміна, Л. Тарангул, В. Федосов, Д. Черник, Л. Шаблиста, І. Якущик та ін. Питанням оподаткування доходів фізичних осіб та їх правовому регулюванню присвячені праці багатьох українських вчених, зокрема Н. Дараганової, Т. Даценко, Н. Дутової, О. Дутчак, О. Кириленко, О. Коблянської, П. Лайка, М. Мацелик, М. Перерви, О. Романюк, В. Синчака, А. Соколовської, Т. Чижової, І. Чугунова, С. Юрія та ряду інших.

Однак варто зауважити, що багато праць науковців вже не відповідають сучасним трансформаційним, реформаційним та євроінтеграційним процесам, а є застарілими. До того ж, на особливу увагу заслуговує саме правове

регулювання оподаткування доходів фізичних осіб, яке нині або взагалі не досліджується науковцями, або ж досліджується лише загально.

Таким чином, все викладене вище зумовлює надзвичайну актуальність дослідження випускної кваліфікаційної роботи.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є комплексне дослідження особливостей правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Дана мета зумовила собою наступні **завдання дослідження**:

- дослідити історичну ретроспективу оподаткування доходів фізичних осіб;
- з'ясувати економічну сутність, особливості, роль та місце податку на доходи фізичних осіб на сучасному етапі ;
- проаналізувати закордонний досвід оподаткування доходів фізичних осіб;
- охарактеризувати специфіку нормативно-правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні;
- віднайти можливі перспективи удосконалення правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в аспекті сучасних європейських та світових тенденцій;
- зробити висновки по роботі.

Об'єктом дослідження випускної кваліфікаційної роботи є суспільні відносини, пов'язані з оподаткуванням доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є особливості правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Методи дослідження випускної кваліфікаційної роботи. Методологічну основу роботи становлять сучасні методи пізнання, включаючи як загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, діалектико-матеріалістичний і системний методи), так і спеціальні (порівняльно-правовий, нормативно-юридичний, формально-логічний, історичний, структурно-функціональний тощо).

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що за умови подальшого розвитку, вони можуть бути корисні для вдосконалення та

систематизації теоретичних основ, які у сукупності визначають особливості правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Отримані в результаті дослідження висновки та рекомендації можуть слугувати для подальших досліджень щодо вдосконалення законодавства цієї сфери. Матеріали роботи можуть бути використані під час викладання курсів та спецкурсів для студентів вишів юридичного та фінансово-економічного спрямування, а також для учнів старших класів під час вивчення курсу правознавства у школі.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків до кожного із розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить – 61 сторінку. Список використаних джерел викладений на 7 сторінках та становить 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Історична ретроспектива оподаткування доходів фізичних осіб

З виникненням найпростішої державної моделі з'явилася система оподаткування. Багато пройшло часу, поки способи й види справляння податків вдосконалилися настільки, що зробили їх одним з основних джерел доходу держави. Податкова система є найстародавнішою фінансово-економічною системою людства.

Однією з перших згадок про податок з доходів вважається безпрецедентний податок, введений у 10 р. н.е. китайським імператором Ванг Мангом. Податок складав 10 % доходів, які отримували майстри та інші кваліфіковані фахівці (for professionals and skilled labor) [1].

В період натурального господарства в якості податків на користь керівника або ватажка в натуральному вигляді збиралась частина здобичі. Першими джерелами податків були оподатковувані базові цінності: земля, худоба, раби. Самі податки були «прямими», справлялися безпосередньо з громадян, які одержували прибуток від майна.

В Стародавній Греції, існувала серйозна протидія введенню податків з вільних громадян. В Афінах особисті податки вважалися носіями на собі печатки рабства, і деякі повноправні громадяни вважали їх принизливими для себе. Однак коли стояли великі витрати, наприклад, на спорудження фортеці, громадських будівель, військових дій, то рада або народні збори міста приймали рішення про процентні відрахування від доходів у вигляді 1/10 або 1/20 частин одержуваного доходу [1].

Стародавній Рим перейняв досвід у Греції відносно податкової системи та істотно розвинув її. Визначення суми податку (ценз) проводилося кожні п'ять років обраними чиновниками (цензорами). Громадяни Риму робили цензорам

клятвену заяву про свій майновий та сімейний стани. Як бачимо, основа сьогоденішньої декларації про доходи фізичних осіб закладалася ще в IV-III ст. до нашої ери.

За Середньовіччя вперше податок на доходи був запроваджений в італійських містах республіках, який пізніше став ще й прогресивним. У Флоренції стягнення прогресивного податку на доходи стало одним із улюблених інструментів, навіть зброєю в боротьбі з владою сімейства Медичі. Збирачі податків володіли майже необмеженою владою у встановленні розміру податків. Відповідно, процес стягнення цього податку характеризувався свавіллям, корупцією. Із втратою демократичних привілеїв Флоренцією у XVI ст. зникають не лише податок на доходи, але й майже усі прямі податки. Основу суспільних доходів знову складають непрямі податки [1].

Однією з умов розвитку податку на доходи є відповідний рівень економічних відносин. У XVII–XVIII ст. один із найвищих рівнів розвитку промисловості та торгівлі спостерігався у Франції. Тому не дивно, що «естафету» впровадження податку на доходи підхопила саме Франція.

За Середніх віків провідним французьким прямим податком була талья. Талья складалася з двох частин: перша стягувалася із земель, друга – з людей без урахування їх земель. З часом стягнення талі обросло численними зловживаннями, від оподаткування звільнялися цілі класи населення, доки він не став повністю нерівним і довільним стягненням, оберненим на менш заможні класи.

Наприкінці XVII ст. фінансова ситуація у Франції була настільки поганою, що збільшення доходів стає вкрай необхідним. Уряд здійснює пошук нових об'єктів оподаткування. За пропозиціями економістів Себастьяна Вобана та П'єра Буагільбера у 1697 р. запроваджується класифікований подушний податок, який стягувався відповідно до соціального статусу осіб. Існувало 22 класи, податок стягувався у межах від одного лівра до двох тисяч ліврів. Норми для всіх членів того ж самого класу були ідентичними [1].

Поступово цей податок перетворюється на податок на особисті доходи членів одного класу, але тепер оцінюваного по-іншому. Як правило, розмір податку оцінювався відповідно до орендної плати за будинок. Таким чином, незважаючи на те, що у Франції податок називали подушним, по суті його вже можна вважати податком на доходи.

Майже від початку дії податку почали виявлятися зловживання. У 1701 р., наприклад, певні класи дійшли згоди про розмір податку (практика, відома як абонемент). У 1708 р. почався період звільнення від податку цілих класів. Із зменшенням надходжень від подушного податку уряд звернувся до інших спроб отримати доходи. У 1710 р. Людовик XIV увів десятину, яка була податком на всі доходи у розмірі 10 %. Цей податок час від часу скасовувався та відновлювався, у 1749 р. був перетворений на «двадцятину» – податок розміром 5 %. Такі податки планувались як загальні податки, що оподатковували доходи чотирьох видів: від нерухомого майна, від зарплат, від цінних паперів і від бізнесу. Але податок незабаром показав ті ж самі недоліки, що і його попередники. Один за одним різні люди й класи забезпечили звільнення від податку. Він стає таким же довільним, як і подушний податок [1].

Таке невдале запровадження податків можна пояснити, зокрема, недорозвиненістю адміністративних і податкових органів. Чиновники, як правило, були неписьменними, не могли правильно розрахувати податок. Шахрайства, ухилення, пільги класам, довільність оподаткування призвели до того, що все особисте оподаткування стало «смородом у ніздрях французької громадськості» [2, с. 53]. Один із перших актів Великої французької революції скасував усю систему особистого оподаткування.

Протягом XVIII ст. Францію повільно наздоганяла Англія, де й відбулась наступна спроба запровадження податку на доходи. Із збільшенням демократичності суспільства, появою нових податкових теорій був підготовлений шлях до нових принципів оподаткування доходу.

В Англії перший такий податок з'явився у 1798 р. за пропозицією прем'єр-міністра Вільяма Пітта-молодшого [4]. Він призначався для фінансування витрат

на зброю та інше військове спорядження для підготовки до наполеонівських війн. Податок уже тоді був прогресивним і встановлювався в розмірі два пенси з фунта при доходах більше 60 фунтів і збільшувався до 2 шилінгів з фунта при доходах понад 200 фунтів. Враховуючи, що до введення метричної системи один фунт складався з 20 шилінгів, а один шилінг – з 12 пенсів (тобто у фунті було 240 пенсів), ставки складали від 0,83 % до 10 % залежно від розміру доходів [3].

До речі, доходи для оподаткування декларувалися «по совісті», тобто подану платником інформацію не перевіряли. На той час за фактичної відсутності податкового контролю це був вимушений захід. Протягом наступних періодів податок на доходи постійно змінювався, удосконалювався механізм його стягнення, перелік оподатковуваних доходів.

Еволюція податку на доходи також наочно демонструється на прикладі Пруссії, де він поетапно сформувався з особистих податків на майно і подушних податків. Прообразом податку на доходи можна назвати так звану класну подать, яка виникла у Пруссії на початку XIX ст. як екстрений захід для сплати контрибуції наполеонівській Франції [5, с. 367]. Такий податок був досить грубим, усі громадяни поділялися на три класи, а ставки були твердими, незмінними для кожного класу. 1821 р. податок було дещо змінено. Платники вже поділялись на чотири класи за досить приблизною класифікацією, яка ґрунтувалась на досить поверхневих ознаках: 1-й клас – робітники, прислуга; 2-й клас – селяни; 3-й клас – землевласники, торгівці; 4-й клас – багаті особи.

Усе ж такий податок був недосконалим і недостатньо несправедливим. У 1857 р. відбулася реформа, в результаті якої податок розділився на дві частини: класну та класифіковану. Менш заможне населення сплачувало класну частину по трьох класах із 12 підрозділами. Віднесення до того чи іншого класу визначалось приблизним майновим станом платника. Класифіковану частину (фактично – податок на доходи) сплачувало заможне населення, дохід якого перевищував 3000 марок. У 1873 р., вже після об'єднання німецьких земель, відбулась чергова реформа, в результаті якої було уточнено механізм оподаткування. Класному оподаткуванню підлягали доходи до 3000 марок,

однак тут уже виділялося 10 класів відповідно до фактичного розміру доходів. Ставки встановлювалися від 0,69 % до 1,89 %. Класифікованому оподаткуванню підлягали доходи вище 3000 марок, поділені на 40 класів. Для кожного класу встановлювався твердий оклад. Через такий поділ на класи оподаткування можна назвати приблизним і нерівномірним, адже особи з різними доходами, але одного класу, повинні платити однаковий податок.

Доходи платників визначались спеціальними оціночними комісіями. Як правило, дії таких комісій викликали мало скарг, адже у більшості випадків вони занижували розмір доходів, іноді до 25 %.

Важливою позитивною зміною можна назвати введення неоподаткованого мінімуму, який складав 420 марок.

Остаточо класний податок було замінено податком на доходи у 1891 р. Оподаткуванню підлягали усі мешканці Пруссії. Оподатковуваний дохід ділився на 94 ступеня (замість класів), кожному з яких відповідає певний розмір податку. Наприклад, при доході 900–1050 марок річний податок складає 6 марок, при доході 1050–1200 – податок 9 марок і т. д. Фактична ставка спочатку була прогресивною і складала від 0,62 % до 4 % доходу, після чого податок стає пропорційним.

У США, як і у Великій Британії, перші податки на доходи вводилися тимчасово, як правило під час ведення воєнних дій, що збільшувало потреби держави у фінансових ресурсах. Вперше у США раз податок на доходи був запроваджений у 1861 р. під час Громадянської війни. Ставки складала 3 % з доходів, що перевищували \$600 та 5 % з доходів, що перевищували \$10 000. Після війни, коли потреби у фінансуванні зменшилися, Конгрес США скасував дію закону з 1873 р [6].

Цікавим є такий факт. У 1880 р. (тобто через сім років після скасування дії закону) один з платників податків звернувся до Верховного суду США, стверджуючи, що податок на доходи з професійного заробітку та особистого майна є прямим податком. Стягнення прямих податків на той час дозволялося Конституцією США лише за умови існування перепису або кадастру з

пропорційним розподілом податку між штатами. Звичайно, що податок з доходів є певною мірою непередбачуваним в силу непередбачуваності самих доходів. Однак, щоб не допустити хаосу серед платників податків, Верховний суд повністю став на бік уряду і визначив податок на доходи як «акцизний податок», який не є ані подушним, ані майновим податком. Таким чином, його введення не було порушенням Конституції.

Подібні юридичні колізії були настільки суттєвими, що запровадити постійний податок на доходи у США стало можливим лише через 30 років, тільки після внесення змін до Конституції.

Друга спроба відбулась у 1894 р., коли уряд намагався ввести перший «мирний» податок на доходи, щоб компенсувати втрати від зменшення доходів через тарифну політику. Планувалася ставка 2 % для доходів вище \$4 000, що торкнулося б менше 10 % домогосподарств. Однак ситуація повторилася – платник податків подав до суду щодо неконституційності цього податку, оскільки він є прямим. Цього разу Верховний суд сприйняв аргументи більш серйозно, і податок все ж таки було визнано неконституційним. Слід додати, що додатковим фактором цього рішення стала практична складність стягнення на той час федерального податку з доходів через політичні проблеми у взаємодії штатів, недосконалість обліку та ін.

Принципові зміни відбулися у 1909 р., через 15 років після попередньої спроби. По-перше, було запроваджено корпоративний податок на доход під «маркою» акцизного податку. Верховний суд підтвердив його законність, стверджуючи, що це спеціальний акциз за право ведення бізнесу. Ставка встановлювалась на рівні 1 % з доходів, що перевищують \$5 000.

По-друге, було внесено 16-ту поправку до Конституції, яка дозволяла введення податків на доходи без пропорційного розподілу між штатами, а також без переписів та переліків. У 1913 р., коли три чверті штатів ратифікували цю поправку, Конгрес терміново запровадив конституційний податок на доход. Ставка встановлювалась на рівні 1 % з доходів вище \$3 000 та 7 % з доходів вище \$500 000. Таким чином, податок був прогресивним.

Сучасна податкова система Японії почала встановлюватися лише наприкінці XIX ст., коли ця країна стала на шлях прискореної модернізації. До цього японська податкова система базувалася головним чином на податках із землі, які забезпечували близько 80 % усіх зібраних податків [7].

Спочатку податок на землю розраховувався залежно від виду сільськогосподарських культур, вирощуваних на цій землі. Однак, у результаті реформи 1872 р. податковою базою стала вартість землі. При цьому поряд з оплатою податку готівкою дозволялася і оплата натурою. А з 1926 р. податок на землю стягується залежно від вартості орендної плати землі.

Важливим етапом для податкової системи стало впровадження системи оподаткування доходів, що була уведена Японією в 1887 р. Існував певний неоподатковуваний мінімум (на той момент – 300 ієн), а також прогресивні ставки в межах від 1 до 3%.

З розвитком економіки, податкової системи, значення податку на землю стійко зменшувалося. Початково в Японії діяло так зване шедулярне обкладання доходу, коли різні види доходів (шедули) обліковуються і обкладаються окремо. Податок був розділений на три шедули: 1) корпоративні доходи – податкова ставка 2,5 %; 2) доходи від відсотків (банківських і т. д.) – податкова ставка 2 %; 3) особистий дохід – податкові ставки 1–5,5 %. Податок не стягувався з дивідендів, одержуваних фізичними особами, таким чином усувалося подвійне оподаткування доходу від дивідендів.

У Російській імперії перший досвід оподаткування доходів з'явився у 1812 р. під виглядом відсоткового збору на війну з поміщицьких угідь. Базова ставка складала 1 %, підвищуючись на 1 % за кожні 2000 крб. Після доходу 18 тис. крб. податок ставав пропорційним. Податок декларувався поміщиками самостійно, ніяких перевірок правильності задекларованих доходів не відбувалось [8, с. 508]. Пізніше цей податок було скасовано.

Протягом XIX ст. російський уряд двічі повертався до проектів введення податку на доходи і двічі безрезультатно. У 1861 р. планувався податок зі ставками від 2 до 5 %. У 1892 р. пропонувалось оподатковувати осіб, доходи яких

перевищували 1 тис. крб. на рік. Ставка складала для доходів 1–2 тис. крб. 1 %, далі з кожної тисячі ставка збільшувалась на 0,1 %. При досягненні ставкою 4 % прогресія закінчувалась і податок ставав пропорційним [9, с. 141]. Однак більшість Кабінету міністрів висловились проти такого податку, посиляючись на невідповідність населення, складнощі стягнення цього податку, відсутність відомостей про доходи населення. Ці фактори й не дозволили запровадити податок у той час.

Прибутковий податок з громадян в СРСР був уведений Декретом від 16 листопада 1922 р. в поєднанні з майновим податком, і в 1924 р. перетворений у прибутковий податок. У післявоєнні роки прибутковий податок стягувався на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від квітня 1943 р. «Про прибутковий податок з населення» з наступними доповненнями та змінами. Неоподатковуваний податком мінімум заробітної плати для робітників і службовців у 1943 р. і податкових роках дорівнював 260 крб за діючим на той час масштабом цін, тобто 26 крб, потім - 50 крб, з 1 липня 1968 р. - 60 крб. З 1972-го і до березня 1991 р. неоподатковуваний мінімум заробітної плати робітників і службовців становив 70 крб. Ставки прибуткового податку були прогресивні: більш низькі для першої і найвищі для останньої груп платників. Максимальна ставка податку із заробітної плати робітників і службовців дорівнювала 13% [12, с. 16].

Поміж тим, у листопаді 1941 р. було введено ще один указ «Про податок на холостяків та бездітних громадян СРСР». На підприємствах, в установах і організаціях податок сплачували тільки громадяни Союзу РСР, які не мали дітей: чоловіки у віці більше 20 і до 50 років та жінки, що перебували у шлюбі, у віці більше 20 і до 45 років. Із суми заробітної плати до 80 крб податок обчислювався за зниженими ставками, із суми понад 80 крб ставка податку становила 6%.

З 1973 р. ставки прибуткового податку були знижені. Ставка прибуткового податку з робітників і службовців, які працювали у колгоспах, якщо їхня заробітна плата перевищувала 60 крб. у місяць, в середньому на одного колгоспника становила 8% [13, с. 15].

Переважає більшість надходжень до державного бюджету формувалася із прибутку підприємств і податку з обороту. Проте вже в 1987 р. частка прибуткового податку в загальній сумі податків з населення становила 92% і приблизно 7 % від загальних податкових надходжень [23].

Далі коротко охарактеризуємо історію розвитку регулювання податку з доходу фізичних осіб на теренах України періоду її незалежності.

Систему оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, яка мала певні відмінності від практики прибуткового оподаткування в СРСР, було запроваджено із середини 1991р. наслідок ухвалення Закону Української РСР «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 5 липня 1991 р. Вона мала дві характерні відмінності від радянської. По-перше, замість неоподаткованого мінімуму (розміру доходу, в межах якого податок не стягується) виділявся неоподатковуваний дохід (сума, яка при оподаткуванні вираховується із загального доходу). По-друге, були встановлені єдині умови та ставки податку для всіх категорій. Виділення категорій пов'язувалося тільки з різними умовами формування їх доходів, а тому й різними способами обчислення податку. Було встановлено умови оподаткування та ставки прибуткового податку для всіх категорій платників.

Зазначимо, що податком обкладалося населення, що дозволяло збільшувати державні витрати. В Україні систему оподаткування громадян ввели з ухваленням Закону Української РСР «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства». З 26 грудня 1992-го і до 1 січня 2004-го оподаткування регулювалося Декретом КМУ «Про прибутковий податок з громадян». Тоді часто змінювалися ставки податку. Причиною тому стали розвиток ринкових відносин, зміни форм отримання доходів та ін. Доходи, отримані за основним місцем роботи, оподатковувалися за прогресивною шкалою, а за неосновним – за ставкою 20%. Наприкінці року йшов перерахунок податку з урахуванням всіх видів доходів, пільг [14]. У грудні 2010-го Верховна Рада ухвалила нинішній Податковий кодекс [15]

З 1993 р. у нашій державі застосовували прогресивну шкалу оподаткування – ставка податку з доходів фізичних осіб варіювала в межах 10 – 40%.

З 2004-го діяв Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб». Основними нововведеннями були відмова від прогресивної шкали оподаткування та встановлення єдиної ставки в 15% (з 1 січня 2004-го і до 31 грудня 2006-го ставка була 13%, а з 2007 р. зросла до 15%), надання податкових соціальних пільг, розширення бази оподаткування.

Базова ставка податку на доходи фізичних осіб з 1 січня 2011 р. залишилася без змін і становить 15%. Для більшості співгромадян та в переважній більшості випадків ставка податку на доходи фізичних осіб з 2016 року становить 18% [16].

Однією з головних соціальних проблем в сучасній Україні є високий та зростаючий рівень диференціації доходів населення. У 2017 р. 20% найбільш заможних громадян отримали 34% від усіх доходів населення, тоді час як сукупна частка 40% найменш забезпечених громадян склала лише 25%. Різниця у грошових доходах найбільш та найменш забезпечених 10% населення зросла з 4,9 разу в 2016 р. до 5,2 разу в 2017 р. У цілому ж за 2014–2017 рр. квінтільний коефіцієнт фондів зріс з 3,1 до 3,3 разу [17, с. 2].

У ситуації, що склалася в Україні з розподілом доходів населення, значну роль відіграла низька ефективність реалізації регулюючої (або соціальної) функції податків. Регулятивна функція реалізується через диференціацію умов оподаткування. Регулятивна ефективність може бути підсилена врахуванням при змінах податкового законодавства диверсифікації платників в залежності від їх соціально-економічних характеристик: одинак чи одружений, самотній батько/мати, має/мають на утриманні одну, двоє чи більше дітей [18, с.64; 19, с. 38–39].

Отже, процес еволюції системи прибуткового оподаткування в Україні пройшов шлях від стягнень на користь державних інститутів данини (найдавніша форма прямого оподаткування) до розробки та формування сучасної моделі

оподаткування фізичних осіб. Історичний досвід системи оподаткування населення формувався в умовах тривалого поневолення української держави. Характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування є низький рівень податкової культури та свідомості населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність законодавчо-правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та проблеми у пошуках напрямків вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

1.2. Економічна сутність, особливості, роль та місце податку на доходи фізичних осіб на сучасному етапі

Найважливішим інструментом державного регулювання доходів фізичних осіб, характерним для будь-якої податкової системи, є оподаткування доходів фізичних осіб. Історично це найдавніша форма податкових взаємовідносин між державою та її громадянами на основі примусового обов'язкового вилучення частини доходу для створення централізованого грошового фонду держави з метою виконання функцій, що на неї покладено. Рівень оподаткування доходів фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати, що потребує зваженого підходу до стягнення податку [24, с. 56].

Система оподаткування доходів фізичних осіб у кожній країні є регулятором взаємовідносин між державою та громадянами – платниками податків. Вона, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. Тому, встановлюючи розміри оподаткування доходів, держава прагне не тільки забезпечити стабільну дохідну базу, а й чинити вплив на розмір заощаджень громадян, з метою оптимального здійснення своєї стратегії розвитку. Податок на доходи фізичних осіб – одне з основних джерел доходів бюджету держави, яке

використовується для регулювання доходів і накопичень різних соціальних груп населення.

Через податок на доходи фізичних осіб реалізується зв'язок громадян-платників з державою (в особі фіскальних органів) і місцевими органами самоврядування, тим самим вони стають причетними до формування доходів бюджету і дає підставу для контролю за ефективним використанням державних ресурсів.

У сучасних умовах поряд з фіскальною особливою увагою держава приділяє регулюючій функції податку на доходи фізичних осіб, так як вона чинить серйозний вплив на рівень і структуру доходів населення, його платоспроможний попит. Значущість податку на доходи фізичних осіб обумовлена тим, що він:

- 1) безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни;
- 2) один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря;
- 3) дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою;
- 4) впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення;
- 5) дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел.

В Україні порядок нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб регулюється розділом IV Податкового кодексу. Механізм нарахування і стягнення податку на доходи фізичних осіб повинен базуватися на складових елементах системи оподаткування та чинному податковому законодавстві. При визначенні платника податку поєднуються принципи джерела походження доходу і принципу резидентства.

В ст. 162 ПКУ визначено, що платниками податків на доходи фізичних осіб є:

- фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так й іноземні доходи;
- фізична особа-нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент – юридична або самозайнята особа, які зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок від імені та за рахунок коштів платника.

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерела їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України [25].

Оцінити фіскальну функцію з податку на доходи фізичних осіб можна на основі динаміки надходжень з податку до бюджету України. Перш ніж проводити аналіз доцільно визначити порядок розподілу податку на доходи фізичних осіб до бюджету, який відповідно до Бюджетного кодексу України на 2018 р. передбачає стягнення:

1. До доходів Державного бюджету України (ст. 29 БКУ):
 - ✓ 25% податку на доходи фізичних осіб на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя);
 - ✓ 60% на території міста Києва.
2. До доходів Місцевого бюджету України (ст. 64 БКУ):
 - ✓ 60% податку на доходи фізичних осіб по всій території України, крім міста Київ та Севастополь (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);
 - ✓ 40% податку на доходи фізичних осіб у місті Києві (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці).
3. До обласних бюджетів – 15% [26].

Об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб є доходи з різних джерел, наявність яких зумовлює виникнення податкових зобов'язань

платника податку. Джерелами походження доходу, згідно із стандартною міжнародною класифікацією, є шість основних джерел доходу: трудові доходи; підприємницькі доходи; інвестиційні доходи; доходи від власності; державні соціальні трансферти; родинна допомога і трансферти [27, с. 217].

Справляння податку на доходи фізичних осіб передбачає передусім теоретичне визначення доходу як об'єкта оподаткування. При цьому слід мати на увазі, що єдине, загальнозживане визначення доходу у фінансовій науці відсутнє. Якщо ж проаналізувати розкриття сутності доходу у сучасній довідковій літературі, то отримаємо наступну картину (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Визначення поняття «дохід» у довідковій літературі

Джерело	Визначення поняття «дохід»
Податки: довідник-словник [28, с.73]	сума будь-яких коштів, вартість матеріального й нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у т.ч. цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом протягом відповідного звітного періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами
Економічний словник [29, с.109]	потік заробітної плати, відсотків, дивідендів та інших надходжень, отриманих індивідом чи суб'єктом господарювання протягом визначеного терміну
Економічний тлумачний словник [30, с. 85]	сума будь-яких коштів, вартість матеріального й нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у т.ч. цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом протягом відповідного звітного періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами
Словник бухгалтера та аудитора [31, с. 60]	сума будь-яких коштів, вартість матеріального й нематеріального майна, інших активів, що мають вартість, у т.ч. цінних паперів або деривативів, одержаних платником податку у власність або

	нарахованих на його користь, чи набутих незаконним шляхом протягом відповідного звітного періоду з різних джерел як на території України, так і за її межами
Економічна енциклопедія [32, с. 363]	сума прибутку і заробітної плати працівника; грошові й натуральні (у грошовій одиниці) доходи громадян з різних джерел
Великий тлумачний словник сучасної української мови [33, с. 324]	гроші або матеріальні цінності, одержувані державою, юридичною або фізичною особою внаслідок будь-якої діяльності (виробничої, комерційної, посередницької і т. ін.)
Великий бухгалтерський словник [34, с.103]	грошові або інші цінності, одержувані в результаті будь-якої діяльності; результат виробничо-господарської діяльності, одержуваний як різниця між вартістю реалізованої товари/послуг і понесеними витратами; дивіденди або відсотки, виплачені власникам цінних паперів, вкладів, депозитів.

Джерело: складено за даними [28 – 34]

Як видно з табл. 1.2.1, у ряді джерел визначення повністю дублюються, деякі словники наводять надто загальне трактування доходу, включаючи до його складу і прибуток, проте у переважній більшості енциклопедій тлумачення даної категорії представлено перелічуванням складових, які в кожному випадку є різними. При цьому безоплатно отримані товари і послуги окремою складовою не виділяються. Ряд сучасних вчених притримується даного погляду, багато дослідників схиляється до концепції розширеного доходу із одночасним аналізом таких додаткових факторів, як потреби людини, її потенціал та модель поведінки. Відомий англійський економіст Дж. Р. Хікса пише (праця «Вартість і капітал»), що дохід – це максимальна кількість засобів, які індивід може витратити протягом даного тижня і які він очікує витратити протягом кожного наступного тижня [35, с. 523].

Також не існує єдиної загальноновизнаної класифікації критеріїв доходу – майже кожен дослідник пропонує власне бачення. З цього приводу досить влучно висловився німецький економіст і статистик професор Петера фон дер

Ліппе: «визначення доходу залежить від цілей аналізу та практичних завдань, для вирішення яких повинні використовуватися дані про доходи» [70].

Розглянемо трактування поняття «дохід» вітчизняних науковців, як особистий дохід (табл. 1.2.2).

Таблиця 1.2.2

Наукові підходи до трактування поняття «дохід»

Джерело	Визначення
Г. А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев [36, с. 184-185]	загальна сума грошей, яку отримала особа протягом певного періоду (як правило, за рік): заробітна плата та інші трудові доходи, доходи від власності, у т. ч. ренти, процентів, дивідендів, трансфертні платежі
Є. П. Качан, Г. Т. Завіновська, В. Я. Брич, О. П. Дяків [37, с. 166]	сума грошових коштів і матеріальних благ, одержаних за певний проміжок часу у натуральному вигляді для підтримання фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини
С. М. Панчишин, Н. М. Холод [38, с. 8]	сукупність грошових коштів і натуральних надходжень, отриманих за певний період
М.Г. Назаров, Г.Ф. Горбей, Г.Д. Кулагіна, Б.Т. Рябушкін [39, с. 588]	ресурси у грошовому і натуральному вираженні, які можуть бути використані на задоволення особистих потреб, сплату податкових та інших обов'язкових та добровільних платежів, заощадження
П. В. Савченко, Ю. П. Кокін [40, с. 48]	сукупність надходжень у грошовій та натуральній формах за визначений проміжок часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і накопичення
К. І. Швабій [41, с. 10]	всі надходження, що виникають на основі процесу ціноутворення, з урахуванням величини понесених затрат, потрібних для отримання цього доходу
І. В. Шевчук [42, с. 10]	сукупний дохід, скоригований на суму податкових вилучень та зменшений на суму економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму та інших пільг

Джерело складено за даними [36 – 42].

Отже, дохід, як об'єкт оподаткування податком з доходів фізичних осіб – це сукупність надходжень у грошовій та натуральній формах за визначений

проміжок часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і накопичення. Місце та роль податку у податковій системі, як правило, пов'язують з його перевагами. Останні вбачаються в такому:

- податок на доходи фізичних осіб дозволяє обкладати платника відповідно до його платоспроможності;
- більшою мірою відповідає ідеалу соціальної справедливості внаслідок запровадження неоподаткованого мінімуму і прогресивної шкали оподаткування, що застосовується в багатьох країнах;
- дозволяє обкладати доходи, що отримуються з різних джерел;
- є однією з найбільш досконалих форм оподаткування, оскільки охоплює чистий дохід суспільства – те основне джерело, з якого повинні сплачуватися податки;
- забезпечує взаємозв'язок між податками і суспільними благами, що отримує індивід від держави, попит на які, як і сума податкових платежів, залежить від величини індивідуального доходу.

Варто також зазначити, що всі виділені характеристики податку на доходи фізичних осіб взаємопов'язані між собою. Щільність зв'язку виявляється в тому, що кожна ознака доповнює іншу, може впливати на збільшення розміру доходу фізичних осіб одночасно. Причому все це дозволяє розкрити значущість податку на доходи фізичних осіб у механізмі розподілу та перерозподілу ВВП.

Характеризуючи роль та місце даного податку на сучасному етапі, зазначимо, що рівень оподаткування доходів фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати, що потребує зваженого підходу до стягнення податку. Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком, який відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності бюджету. Він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з

державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

Зауважимо, що після прийняття змін до Податкового кодексу України та нового розмежування податку на доходи фізичних осіб до різних рівнів бюджету, надходження з цього податку показують значний ріст з кожним роком.

Податок на доходи фізичних осіб займає приблизно друге місце по заповнюваності дохідної частини місцевих бюджетів України. Випереджають податок на доходи фізичних осіб тільки дотації та субвенції з державного бюджету України, котрі займають більшу частину доходів місцевих бюджетів взагалі.

У сучасних умовах зростає роль оподаткування доходів фізичних осіб у бюджетному та соціальному значенні. Так, податок на доходи фізичних осіб займає у податковій системі держави провідне місце як її обов'язковий складник, тому головною функцією, що виконує цей податок, є фіскальна.

Майже третя частина доходів місцевих бюджетів України формується за рахунок податку на доходи фізичних осіб. Отже, податок на доходи фізичних осіб зберігає позицію одного з найвагоміших за обсягом джерел наповнення дохідної частини як Зведеного бюджету, так і місцевих бюджетів України. Обсяг надходжень від податку на доходи фізичних осіб знаходиться під впливом різних чинників, зокрема чисельності працюючих осіб, розміру їхніх доходів, розміру податкових ставок та ін. Податковим законодавством передбачено включення доходів із різноманітних джерел до бази оподаткування податку на доходи фізичних осіб, проте в Україні переважно він є податком із заробітної плати.

Насамкінець, зазначимо, що податок на доходи фізичних осіб є важливим бюджетоутворюючим елементом та має значний фіскальний потенціал. Пріоритетними завданнями держави мають стати зменшення масштабів бідності та недопущення надмірної диференціації населення за доходами. Високий рівень нерівності в доходах та бідності спричиняють соціальну напругу і соціальні конфлікти. Їх наслідком (особливо в умовах політичної нестабільності) є

збільшення економічних ризиків і зниження інвестиційної привабливості країни, що неминуче уповільнює темпи економічного зростання.

1.3. Закордонний досвід оподаткування доходів фізичних осіб

Кожна держава обирає власні методичні підходи для здійснення оподаткування доходів фізичних осіб, однак визначальною ознакою такого оподаткування є те, що воно повинне сприяти зростанню заощаджень населення країни, які в подальшому слугують одним з джерел фінансування економіки країни. Кожна країна формує індивідуальну систему оподаткування доходів населення. Так, виокремлюють декілька типів систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу:

1) подвійний прибутковий податок (dual income tax). Згідно з цим підходом пропорційний податок накладається на весь чистий дохід (інвестиційні доходи; заробітну плату; пенсії, за мінусом відрахувань) одночасно із застосуванням прогресивного податку на валовий трудовий дохід і пенсійні доходи. Це означає, що трудові доходи оподатковуються за вищими ставками, ніж доходи інвестиційні, а величина податкових відрахувань не залежить від суми валового доходу. Оподаткування капіталу за нижчими ставками застосовується, переважно, для запобігання експорту капіталу та послаблення стимулів до його вивезення за кордон;

2) комплексна система оподаткування (comprehensive income tax). Оподаткуванню підлягають всі або майже всі грошові доходи платника за мінусом відрахувань (чистий дохід, до якого застосовуються однакові ставки або шкала ставок). Така система передбачає, що трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однаковими ставками (як правило, це прогресивний прибутковий податок), а роль податкових надходжень зростає разом із зростанням валового доходу. Також цією системою визначається чітке і

послідовне дотримання критеріїв горизонтального і вертикального рівності оподаткування;

3) плоский прибутковий податок (flat tax). Є пропорційним і застосовується до всіх джерел доходу. Це означає, що трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однією ставкою, а податкові відрахування не залежать від суми валового доходу.

Проте, незважаючи на зазначені типи та їх особливості, кожна країна формує індивідуальну систему оподаткування доходів населення, з визначеними законодавством об'єктом і базою оподаткування, системою податкових пільг і ставок [47, с. 48].

У ході дослідження систем адміністрування податку на доходи фізичних осіб в країнах світу виявлено такі його особливості:

1) у низці країн (США, Японії, Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії) податки на доходи фізичних осіб одночасно справляють до бюджетів різних рівнів – загальнонаціонального, штату (у федераціях), муніципального тощо, при цьому на національному рівні здебільшого за прогресивною шкалою (що дає змогу застосовувати систему оподаткування сукупного доходу подружжя), а на місцевому – за пропорційною (фіксованою ставкою);

2) в окремих державах, таких як США, Бельгія, скандинавські країни, органи місцевого самоврядування мають право самостійно призначати ставку податку (здебільшого у вигляді надбавки до ставки податку, закріпленої центральним урядом чи урядом штату), котра може бути як нижчою від встановленої центральним урядом (наприклад, у США, Бельгії, Ісландії, Італії, Японії), так і вищою (у Швеції, Данії, Норвегії);

3) у США, скандинавських країнах значного поширення набула система адміністрування податку на доходи фізичних осіб, коли податок надходить до бюджету громади, резидентом якої є індивід-платник, тобто за місцем його постійного проживання, котре фіскальні органи реєструють як податкову адресу особи;

4) у переважній більшості випадків особа зобов'язана подавати річну податкову декларацію (ця вимога не стосується осіб, чий дохід нижчий за встановлений законодавством рівень, котрий передбачає обов'язок заповнення й подання декларації, як, наприклад, у Швеції), що дає їй право податкові повернення (пільги при сплаті податку на доходи фізичних осіб на навчання, страхування життя, іпотеку тощо) [48, с. 66].

У країнах світу, де податок на доходи фізичних осіб зараховується до місцевих (регіональних) бюджетів, це робиться за місцем проживання, а не за місцем роботи фізичних осіб – платників. Зокрема, у США переважна більшість штатів (41 із 50) призначають власні ставки податку з індивідуальних доходів, котрі по деяких штатах сягають 10%. У решті штатів оподаткування індивідуальних доходів відбувається лише на федеральному рівні (тобто на рівні штатів або їхніх муніципалітетів такого податку на встановлено); вони компенсують відсутність податкових надходжень від податку на доходи фізичних осіб за рахунок інших податків (на нерухомість, з продажу, акцизів тощо), ставки за якими можуть бути вищими, ніж у штатах, котрі встановлюють податок на доходи фізичних осіб. Крім того органи місцевого самоврядування (міст, округів, муніципалітетів) 14 штатів та округу Колумбії (із 41 зазначеного штату) мають право закріплювати власні ставки податку на доходи фізичних осіб додатково до ставок податку, визначеного федеральною владою та владою штатів (зазвичай база оподаткування збігається із встановленою на рівні штату, а штатів – із бази справляння федерального податку).

Деякі органи місцевого самоврядування застосовують фіксовані ставки податку (максимальною така ставки є в Північній Кароліні – 5,8%), інші – прогресивну шкалу (найбільшою є ставка податку в Каліфорнії (13,3%) для річних доходів понад 1 млн. дол.). Незважаючи на це, частка надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб у загальних податкових надходженнях усіх місцевих бюджетів становить лише 4,8% [49, с. 77].

Штат, де особа постійно проживає (є для нього резидентом), має право справляти податок з усіх її доходів, незалежно від місця їх отримання. Проте,

якщо вона мешкає в одному штаті, а працює в іншому, то податок з доходів фізичних осіб, а саме виплат, котрі здійснює роботодавець, справлятиметься в обох штатах.

Утім, наприкінці податкового року (збігається з календарним) особа подає податкову декларацію як за місцем свого проживання (за формою для резидента), так і в штаті, де було отримано доходи, тобто в котрому вона працювала (за формою нерезидента), та в результаті здобуває право на податковий кредит у штаті, де працювала. Якщо ж владою цього штату не встановлено податку з індивідуальних доходів, податкову декларацію в даному штаті подавати не потрібно [50, с. 387].

Зазначена система адміністрування податку на доходи фізичних осіб у США має кілька недоліків:

- по-перше, вимагає від фізичної особи – платника певної обізнаності з податковим законодавством і особливостями двох форм податкових декларацій (для резидента й нерезидента), а від фіскальних органів – затрат часу та коштів на їх опрацювання;
- по-друге, призводить до подвійного оподаткування такої особи впродовж року й позбавляє її можливості користуватися частиною власних коштів (оскільки суми подвійно сплаченого податку будуть повернені лише наступного року). З метою усунення цих недоліків штати уклали між собою угоди, й від тепер особа, що проживає в одному штаті, а працює в іншому, подає лише одну податкову декларацію (за місцем проживання) та заяву роботодавцю, щоб він утримував і перераховував податок за місцем її проживання [51, с. 81].

Подібна система функціонує у Швеції, де податок на доходи фізичних осіб від трудової діяльності справляється на національному і місцевому рівнях, при цьому муніципальний податок не підлягає вирахуванню при обчисленні бази оподаткованого доходу для національного податку. Національний податок з індивідуальних доходів справляється лише тоді, коли вони перевищують 430,2 тис. шведських крон (близько 54,5 тис. дол. США).

У Швеції незалежність особи до певного муніципалітету передбачає, серед іншого (реєстрація як резидента муніципалітету або володіння нерухомістю), сплата нею муніципального податку з індивідуальних доходів від трудової діяльності. Його справляють із загальної суми оподаткованого доходу, нарахованого роботодавцем, за єдиною ставкою (на відміну від національного податку, для котрого встановлено прогресивну шкалу).

Ставка муніципального податку з індивідуальних доходів від трудової діяльності складається з двох частин (ставок муніципалітету і округу) та коливається від 29,2% до 35,1% (у середньому 32%). Оскільки кожен муніципалітет може призначити власну ставку, фактична сума податку залежить від муніципалітету, в якому особа вважається резидентом.

При цьому нерезиденти вплачують лише національний податок на доходи фізичних осіб (муніципальний не вимагається). А особи, заробіток від трудової діяльності котрих становим понад 18,9 тис. шведських крон (близько 2,4 тис. дол. США), повинні подавати декларацію про доходи (для тих, чий дохід менший, подання декларації є необов'язковим) [52, с. 95].

Визначальну роль для цілей оподаткування доходів фізичних осіб практично в усіх країнах світу відіграє статус резидентства (а в США, Великобританії та інших країнах – ще й доміцилій). Зазвичай резидентами визначають осіб, що впродовж поточного податкового року проживали в країні (штаті чи конкретній місцевості) сумарно 183 і більше днів. Утім, у кожній країні можуть бути встановлені додаткові критерії віднесення особи до категорії резидентів, а саме:

- ✓ спеціальний тест на визначення резидентства;
- ✓ наявність постійного місця проживання (доміцилій);
- ✓ зайнятість на повний робочий день протягом періоду понад 365 днів та ін.

Поняття «доміцилій» загалом означає постійне місце проживання особи та, знов-таки, має власну специфіку в різних країнах. Приміром, у США він не залежить від громадянства. Доміцилій особи зберігається доти, доки вона не підтвердить свої наміри його змінити (продасть житло або переїде на нове місце

проживання). У Великобританії статус доміцилію може бути наданий за трьома ознаками:

- ✓ походженням (якщо особа народилася або проживає більшу частину свого життя в цій країні);
- ✓ вибором (якщо вона переїхала до Великобританії та має намір залишитись там на невизначений термін);
- ✓ обставинами (неповнолітні особи набувають такого самого статусу, що й батьки) [53].

Варто зауважити, що податкові органи США зазвичай не відстежують переміщення особи, якщо платник податку залишає штат, не отримує доходів та перестає подавати податкові декларації в ньому. Проблема з визначенням постійного місця проживання виникає коли платник податків і далі отримує дохід із цього штату, але подає податкову декларацію для нерезидентів або коли особа, котра подавала податкову декларацію як резидент, припиняє це робити (як резидент або нерезидент) у цьому штаті, а згодом знову подає декларацію як його резидент. У другому випадку, коли податкові органи отримують (через певний час) податкову декларацію, вони перевіряють, чи подавала ця особа податкові декларації в попередні роки. Якщо буде виявлено відсутність декларацій за попередні роки, а податкові органи вважають, що особа зберегла своє постійне місце проживання у цьому штаті, вони вимагають подання декларацій за минулі роки [54, с. 129-132].

Така система дає змогу, з одного боку уникнути зайвих бюрократичних процедур щодо відстеження місця постійного проживання фізичної особи – платника податку, з другого – не втратити належні конкретному бюджету надходження.

Цікавий підхід до визначення місця проживання для цілей оподаткування застосовують у Канаді: фізичні особи сплачують прибутковий податок із заробітної плати до бюджетів провінцій, де проживали 31 грудня звітного податкового року, що триває з 1 квітня до 31 березня. Це передбачає подання особою лише однієї податкової декларації, незалежно від того, чи вона проживає

в одній провінції, а працює в іншій, чи змінила місце проживання протягом податкового року.

Податок на доходи фізичних осіб поступає в провінційні бюджети, але справляється на базі однойменного федерального податку у вигляді певного відсотка від нього – в межах від 62 % (Ньюфаундленд) до 43 % (Північно-Західні території) – в залежності від рівня економічного розвитку певних регіонів. За спільною базою оподаткування податок на індивідуальний дохід має комбінований федерально-провінційний характер. Зокрема, провінція Квебек має схожий з федеральним податок даного виду, але він справляється за окремою п'ятиступеневою прогресивною шкалою оподаткування [55, с. 356].

Федеральний податок на доходи фізичних осіб передбачає оподаткування доходу платника як сукупності всіх його матеріальних вигод, джерелом яких є трудова й підприємницька діяльність, власність на майно та інші надходження в грошовій та натуральній формі (у т. ч. пенсії, соціальні допомоги, доходи з капіталу, доходи від фермерства і риболовства та ін.).

За рівнем оподаткування фізичних осіб Канада посідає серед країн групи Великої сімки одне з перших місць. Питома вага цього податку в бюджеті країни становить 38 %, тоді як, наприклад, у Швейцарії – від 10 % і до 53 % – у Італії. Для порівняння, у 28-ми найрозвиненіших країнах світу середня ставка становить 36,25 %.

Податкові ставки на доходи фізичних осіб відіграють фіскальну функцію. Справедливість в оподаткуванні тут оцінюється зовсім не за тим, хто скільки сплачує податків. Державу цікавить більше те, скільки коштів залишається у платника після їхньої сплати.

Основним показником, який впливає на встановлення податкових ставок, є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими прошарками суспільства. Такий підхід є не лише виправданим з позиції соціальної справедливості, а й непоганим стимулом для ефективного функціонування економіки. Вилучаючи у найбільш забезпечених верств надлишки доходів через

прогресивне оподаткування, держава все одно залишає їм достатньо коштів для споживання.

У Канаді громадяни з невисокими зарплатами звільняються від прибуткового податку. Частина ж доходів, яка забирається у багатих, перерозподіляється на користь бідних верств і стимулює загальний попит на товари і послуги [52, с. 98].

Варто розглянути досвід оподаткування доходів фізичних осіб в Польщі, тому що Україна межує з даною країною та більшість науковців вважають, що для реформування податкової та законодавчої системи в Україні варто взяти за основу саме зміни котрі проводились в Польщі.

Податок з фізичних осіб в Польщі платить кожен, хто отримує дохід: отримує заробітну плату (на підставі трудових договорів та цивільно-правових договорів), або отримує дохід у результаті підприємницької діяльності. Винятком є доходи, вільні від податку, і доходи, з яких податок не стягується.

Подружжя може заявити спільне оподаткування їхніх доходів. Завдяки цьому сім'я може в підсумку платити нижчі податки, особливо, якщо різниця між їхніми заробітками висока (або якщо тільки один з подружжя працює).

Один із способів розрахунку податку – це так звані податкові пороги. У Польщі є два податкових пороги:

- 1) якщо заробіток протягом року склав менше 85 528 злотих, ставка податку 18%;
- 2) якщо заробіток протягом року склав більше 85 528 злотих, податок складе 32%.

Податкові пороги застосовуються в першу чергу для осіб, які виконують роботу в Польщі, за яку вони отримують заробітну плату. До осіб, що здійснюють підприємницьку діяльність, застосовується так званий лінійний податок, який становить 19% від отриманого доходу [56].

Платники податків повинні заповнити свою податкову декларацію на документах, що називаються РІТ, формуляри РІТ доступні в кожній податковій інспекції. У Польщі є багато типів РІТ – тип бланка залежить від багатьох

факторів. Декларацію про розмір отриманого доходу (понесені витрати) у податковому році можна здавати на підставі РІТ-ів 36, 36-L, 37, 38 і 39.

Перед заповненням РІТ-а слід зв'язатися з податковою інспекцією і переконатися, який з документів РІТ знаходить застосування в даній ситуації. Заповнений і підписаний РІТ (непідписаний РІТ розглядається як відсутність декларації) слід здати до Податкової інспекції за місцем проживання платника податків. До 30 квітня кожного року кожен платник податків повинен подати до податкової інспекції податкову декларацію РІТ.

У Польщі особливістю податкової системи є те, що кожен платник податку на доходи фізичних осіб має право пожертвувати 1% від свого податку на благодійність. Це право прописане у Законі про оподаткування фізичних осіб від 24 квітня 2003 року. Платник податків не віддає тоді увесь свій податок до державного бюджету, а може допомогти одній з соціальних організацій, фондів, асоціацій. Такі організації можуть бути благодійними, можуть займатись освітою, соціальною допомогою, охороною прав людини, допомогою різних видів: юридичною, психологічною, соціальною. Платник податків має прямий вплив на те, як буде використана частина його податку.

Не всі фонди та об'єднання мають статус благодійних, і тому не в кожен фонд чи об'єднання можна передати свій 1%, є офіційний перелік організацій, на які дозволено спрямовувати 1% від даного податку.

Організація, на рахунок якої можна перерахувати до 1% від податку на доходи фізичних осіб, повинна мати статус суспільно-корисної організації (ОРР). Офіційний список ОРР готує Міністерство праці та соціальної політики. Для того, щоб увійти в офіційний список Міністерства праці та соціальної політики, організації повинні відповідати ряду умов – від ознак некомерційної організації до цілковитої фінансової прозорості.

Щоб передати 1% від індивідуального прибуткового податку, потрібно у відповідне поле у податковій декларації записати номер організації (так званий номер KRS) та суму, яку хочеться передати, але вона не може перевищувати 1% податку.

У податковій декларації не потрібно зазначати назву організації, а тільки ввести реєстраційний номер і суму, яку платник податків бажає перерахувати.

Кожна суспільно-корисна організація (ОРР), яка отримує кошти від платників податків, зобов'язана подавати звіти про свою діяльність, тому перед входом в офіційний список Міністерства праці та соціальної політики організації проходять детальну фінансову перевірку.

Прохання про передачу 1% від податку на благодійність є невід'ємною частиною податкової декларації, в якій оподаткування відбувається згідно з:

- ✓ податковою шкалою (РІТ-36, РІТ-37);
- ✓ 19% ставкою податку на доходи від підприємницької діяльності та спеціальних галузей сільськогосподарського виробництва (РІТ-36L);
- ✓ єдиною ставкою податку 19% на дохід від продажу акцій або інших цінних паперів, або продажу акцій компанії з обмеженою відповідальністю, або від продажу похідних фінансових інструментів (РІТ-38);
- ✓ єдиної ставки податку 19% на дохід від продажу майна і майнових прав (РІТ-39);
- ✓ податку за єдиною ставкою на зареєстрований дохід (РІТ-28). Податкову декларацію можна:
- ✓ подати особисто у відповідному податковому органі;
- ✓ надіслати поштою;
- ✓ заповнити через Інтернет, використовуючи програму «e-Deklaracje». За допомогою електронного сервісу можна заповнити електронну декларацію та надіслати у Міністерство фінансів [57, с. 202-206].

Зазначимо, що поляки найбільш охоче підтримують організації, які допомагають дітям. Багато коштів було направлено також тим організаціям, які займаються допомогою людям із фізичними проблемами та інвалідністю у різному віці.

Іноземні системи оподаткування спрямовані на формування кінцевого доходу домогосподарств таким чином, щоб кожна фізична особа мала в

користуванні після оподаткування дохід, достатній для фінансування всіх необхідних витрат на задоволення своїх потреб.

Одна з найбільш розвинених систем індивідуального прибуткового податку із широкою системою податкових вирахувань діє в Нідерландах. У цій країні існує п'ять видів податкових відрахувань, що залежать від віку, кількості дітей, доходу батьків і відрізняються сумою, на яку дозволено зменшувати оподатковуваний дохід (в євро на одну дитину). Тому з метою нівелювання певних негативних наслідків, посилення соціальної складової системи та стимулювання демографічної ситуації в нашій країні, дієвим буде прив'язати розмір і право на надання податкової соціальної пільги до сімейного складу одружених платників із урахуванням кількості неповнолітніх дітей [58].

Проаналізувавши досвід розвинених країн, можна зробити висновок, що в основу оподаткування доходів громадян покладений принцип соціальної справедливості, за яким більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання.

Висновки до розділу 1

Підводячи підсумки першого розділу, варто зазначити, що процес еволюції системи прибуткового оподаткування в Україні пройшов шлях від стягнень на користь державних інститутів данини (найдавніша форма прямого оподаткування) до розробки та формування сучасної моделі оподаткування фізичних осіб. Історичний досвід системи оподаткування населення формувався в умовах тривалого поневолення української держави.

Зауважимо, що незважаючи на те, що податок з доходів фізичних осіб сьогодні є одним із ключових податків у розвинутих податкових системах

багатьох країн світу, його можна назвати відносно «молодим» податком. Перші обґрунтовані прообрази його з'являються лише на початку XIX ст., та й то тимчасово. Остаточно він закріплюється у податкових системах лише на початку XX ст., тобто лише близько 110 років тому, у той час як історія самих податкових систем розпочалась разом із розвитком державності та охоплює тисячоліття. Отже, розглядаючи податки в історичному аспекті, можна зробити висновок, що вони були не тільки фінансовим інструментом, але й мали політичне забарвлення, виражаючи ті чи інші класові інтереси.

Характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування є низький рівень податкової культури та свідомості населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність законодавчо-правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та проблеми у пошуках напрямків вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

Встановлено, що податок на доходи фізичних осіб є важливим бюджетоутворюючим елементом та має значний фіскальний потенціал. Пріоритетними завданнями держави мають стати зменшення масштабів бідності та недопущення надмірної диференціації населення за доходами. Високий рівень нерівності в доходах та бідності спричиняють соціальну напругу і соціальні конфлікти. Їх наслідком (особливо в умовах політичної нестабільності) є збільшення економічних ризиків і зниження інвестиційної привабливості країни, що неминуче уповільнює темпи економічного зростання.

Здійснивши аналіз досвіду розвинених країн, можна зробити висновок, що в основу оподаткування доходів громадян покладений принцип соціальної справедливості, за яким більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

2.1. Специфіка нормативно-правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Перш за все, зазначимо, що правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні визначається Конституцією України, Податковим кодексом України, Митним кодексом України, чинними міжнародними договорами, що регулюють питання оподаткування і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, спеціальними законами стосовно регулювання окремих питань у сфері оподаткування. Всі підзаконні нормативно-правові акти повинні їм відповідати та лише деталізувати окремі положення.

Конституція України визначає загальні засади та принципи правового регулювання податкових правових відносин. Так, обов'язок зі сплати податків встановлено у ч. 1 ст. 67 Конституції України [10].

П. М. Дуравкін стверджує, що податковий обов'язок виступає сукупністю закріплених у чинних нормах податкового законодавства обов'язків, які становлять собою забезпечену силою державного примусу міру належної (позитивної активної або позитивної пасивної) поведінки зобов'язаного суб'єкта податкових правовідносин [60, с. 86].

М. О. Мацелик наголошує, що неухильне дотримання норм податкового законодавства забезпечує наповнення бюджетів усіх рівнів, а це, в свою чергу, є необхідною умовою вирішення економічних, політичних і соціальних програм, що стоять перед суспільством і державою [61, с. 280]. Цілком погоджуючись із даним твердженням, відзначимо, що норми податкового законодавства повинні чітко встановлювати порядок дій платника податків у певних обставинах.

В. Б. Марченко відзначає, що справляння податків є специфічною державно-правовою сферою діяльності різних за їх роллю суб'єктів, що спрямована на досягнення конкретно визначених цілей із застосуванням специфічних засобів і методів та утворює особливу галузь адміністративно-правового регулювання [62, с. 434]. Дані правовідносини потребують свого належного правового регулювання. Для правового забезпечення відносин у цій сфері приймаються як законодавчі, так і підзаконні акти різних органів державної влади.

За предметом регулювання норми права, які регламентують оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, можна розділити на такі групи:

1. Законодавчі та підзаконні акти, які встановлюють перелік податків і зборів, порядок сплати даних податків до бюджету. Серед цієї групи законодавчих актів варто назвати розділи 3 – 14 Податкового кодексу України, Митний кодекс України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування.

Як приклад міжнародного договору у даній сфері можна назвати Угоду між Урядом України і Урядом Республіки Сінгапур про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 26 січня 2007 року, ратифіковану Законом України від 22 жовтня 2009 року. Нині чинними є подібні угоди України з іншими державами. Правовідносини у даній сфері регулюються в тому числі і підзаконними актами. Наприклад, Кабінетом Міністрів України встановлені Положення порядок ведення Єдиного реєстру податкових накладних.

2. Законодавчі та підзаконні акти, які встановлюють права та обов'язки платників податків. Обов'язки зі сплати податку на доходи фізичних осіб встановлені у Податковому кодексі України. Права платника податку під час проведення контрольних заходів встановлені у Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Порядок оскарження рішень контролюючих органів встановлений у Кодексі

адміністративного судочинства України, підзаконних актах податкової і митної служб.

Права та обов'язки платників податків достатньо часто встановлюються у підзаконних нормативно-правових актах. Наприклад, у Положенні про реєстрацію платників податку на додану вартість, Положенні про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків, Положенні про реєстрацію платників податку на додану вартість. Дані підзаконні нормативно-правові акти затверджені наказом Міністерства фінансів України.

3. Законодавчі акти, які встановлюють підстави і порядок притягнення до юридичної відповідальності у сфері оподаткування. Серед таких законодавчих актів варто назвати Кримінальний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення України, глави 5, 8, 11 та 12 розділу II Податкового кодексу України.

М. Я. Сакали слушно зазначає, що за вчинення правопорушень у сфері оподаткування до фізичної особи можуть бути застосовані: фінансова, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова, дисциплінарна та матеріальна відповідальність [63, с. 163].

Відзначимо, що конкретні заходи адміністративної, кримінальної або юридичної відповідальності іншого виду встановлюються у відповідному законодавчому акті. Зокрема, ст. 212 КК України встановлено кримінальну відповідальність за ухилення від сплати податків. Адміністративна відповідальність за низку правопорушень у сфері сплати податків передбачено ст. ст. 161-1 – 161-4 КпАП України та ст. ст. 117 – 128-1 ПК України.

4. Законодавчі і підзаконні акти, які встановлюють правовий статус контролюючих органів та їх працівників, порядок здійснення державного нагляду за дотриманням законодавства. Повноваження органів податкової і митної служби регулюють Податковий кодекс України та Положення про державну податкову службу і Положення про державну митну службу, затверджені постановою Кабінету Міністрів України.

Правовий статус працівників контролюючих органів регулюється розділами XVIII-1 і XVIII-2 Податкового кодексу України, законами України «Про державну службу», «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції». Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України затверджені Кабінетом Міністрів України 6 березня 2019 року. Підзаконні нормативно-правовими актами податкової і митної служб регулюють повсякденну діяльність державних службовців зі здійснення своїх повноважень [64].

Окрім того, вважаємо за доцільне здійснити характеристику основним законодавчим змінам, що стосуються оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, які відбулися за останній рік.

1. Скасовано обов'язок щодо подання майнової декларації та сплати податку на доходи фізичних осіб при отриманні доходів від ФОП – платників єдиного податку четвертої групи.

Відповідно до прийнятих змін до п.п. 164.2.2 п. 164.2 ст. 164 Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змінами та доповненнями (далі – Кодекс), фізичні особи, які протягом року отримували винагороди та інші виплати за цивільно-правовими договорами від фізичних осіб – платників єдиного податку четвертої групи, звільняються від обов'язку подання річної податкової декларації за звітний рік та сплати податку на доходи фізичних осіб.

2. Розширено перелік відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок матеріальної та моральної шкоди, які не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб.

Внесеними змінами доповнено п.п. «а» п.п. 164.2.14 п. 164.2 ст. 164 Кодексу, згідно якого – до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включається дохід у вигляді сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, шкоди життю та здоров'ю, а також відшкодувань моральної шкоди в розмірі, визначеному рішенням суду, але не вище чотирикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої

законом на 1 січня звітного (податкового) року, або в розмірі, визначеному законом.

3. Розстрочення сплати податку на доходи фізичних осіб за іпотечними кредитами надаватиметься у разі прощення основної суми боргу.

Починаючи з 23 травня 2020 року фізичні особи зможуть отримати розстрочення на сплату податку на доходи фізичних осіб у разі прощення основної суми боргу за іпотечними кредитами до закінчення строків позовної давності. До внесених змін розстрочення надавалось і в разі прощення суми відсотків (внесені зміни до п.п. «д» п.п. 164.2.17 п. 164.2 ст. 164 Кодексу).

4. Пенсія та щомісячне довічне утримання не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб не залежно від її розміру.

Із Податкового кодексу України виключено пп. 164.2.19 п.164.2 ст.164 Кодексу, згідно з яким оподаткуванню підлягали суми пенсій (включаючи суму їх індексації, нараховану відповідно до закону) або щомісячного довічного утримання грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом та, які перевищували десятикратний розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року, – у частині такого перевищення [65].

Отже, правове забезпечення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні охоплює комплекс законодавчих і підзаконних актів, які встановлюють особливості такого виду податків та заходи юридичної відповідальності у разі порушення обов'язків зі сплати податків. Правове забезпечення сплати податків здійснюється за допомогою встановлення переліку податків в Україні, обов'язків платників податку з їх сплати, визначення прав фізичних осіб у сфері оподаткування, закріплення повноважень контролюючих органів, правового статусу їх працівників, порядку здійснення державного нагляду за сплатою податків і притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

2.2. Перспективи удосконалення правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в аспекті сучасних європейських та світових тенденцій

Сучасна світова практика організації фіскальної взаємодії держави й суспільства ґрунтується на багатому досвіді, накопиченому протягом століть. Це є запорукою високої податкової культури у взаємовідносинах податкових органів держави та платників податків. Важливими чинниками забезпечення такої сприятливої податкової атмосфери є високий рівень демократизації суспільства та домінуючий статус правової держави. У таких умовах відбувається добровільна сплата особистого прибуткового податку, оскільки в іншому разі платники усвідомлюють неминучість покарання. Від узгодженості державних інтересів та інтересів платників податків залежить ефективне проведення податкової політики та її спрямованість на суспільний розвиток і забезпечення умов для економічного зростання [67, с. 287].

Зазначимо, що українська податкова система є дуже складною в управлінні, тому велика кількість податків спричинює передумови для корупції та зловживань у податковій сфері, нерозуміння між платниками податків та державою. Серед проблем щодо сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні можна виділити:

- не досить повна база оподаткування податку на доходи фізичних осіб;
- негнучкість національної системи оподаткування податку на доходи фізичних осіб та її низька ефективність;
- система оподаткування не враховує досвід країн ЄС;
- відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб;
- низький рівень податкової культури;
- високий рівень корупції в сфері оподаткування;
- загальноприйнята практика ухилення від сплати податок на доходи фізичних осіб;

- практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки [68, с. 773].

Податок на доходи фізичних осіб може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною шкалою, належати до місцевих чи загальнодержавних податків та направлятись до одного чи кількох суб'єктів оподаткування, що визначає його регулятивну ефективність, проте в Україні найважливішими базами оподаткування податку на доходи фізичних осіб є заробітна плата та проценти. Саме подальше удосконалення механізмів адміністрування податку на доходи фізичних осіб може підсилити роль цього податку.

Згідні із Дутовою Н.В., для реалізації на практиці іноземного досвіду та з метою формування нової сталої та дієвої системи оподаткування доходів громадян в Україні, доцільно:

1. Передбачити можливість залучення до оподаткування всіх доходів (у тому числі тих, які виплачують із державних цільових фондів як компенсацію, відшкодування певних витрат, доходи від інтелектуальної власності) тим самим розширити базу оподаткування податку на доходи фізичних осіб.

2. Враховуючи те, що в Україні найважливішою складовою бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб є заробітна плата, забезпечити зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, збільшення інвестицій в економіку, що в свою чергу збільшить надходження до бюджету.

3. Вжити заходів щодо зменшення тіньового сектору економіки, виведення доходів українців з тіні.

4. Запровадити прогресивні ставки оподаткування доходів фізичних осіб, що дасть змогу підтримати не лише малозабезпечені верстви населення, але й дасть поштовх розвитку середнього класу в Україні.

5. Встановити неоподатковуваний мінімум доходів фізичних осіб на рівні прожиткового мінімуму для працездатної особи.

6. Вжити заходів щодо підвищення податкової культури та податкової дисципліни платників податків, адже кожен громадянин України має

усвідомлювати, що сплата податку поєднує в собі обов'язок перед країною та можливість стимулювання та регулювання державою розподілу коштів між платниками податків та потребами держави.

7. Вдосконалити пільгову політику з податку на доходи фізичних осіб.

8. Удосконалити податкове законодавство та звітність шляхом їх спрощеного та зрозумілого викладення для платників податку, що дасть змогу підвищити ефективність податкового контролю для подолання зловживань щодо ухилення від сплати податків.

9. Розширити перелік та прискорити запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, а також електронних сервісів для суб'єктів оподаткування [59].

Реалізація на практиці цих заходів стане запорукою підвищення довіри до державних інституцій, відновлення принципу справедливості, сприятиме виведенню з тіні доходів, зменшенню податкового тягара й конфліктності між платниками податків і контролюючими органами та покращенню податкової дисципліни.

Зауважимо, що прозорість та відкритість, спрямованість, насамперед, на вирішення соціальних питань та економічну мотивацію домогосподарств є основними правилами податкової системи європейських країн. Іноземні системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають апробовану часом практику становлення та розвитку на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку свого конституційного обов'язку – сплати податків. В умовах створення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки, удосконалення власної системи оподаткування доходів фізичних осіб із урахуванням світових здобутків у цій сфері є пріоритетним завданням української податкової системи.

Зміни податкової системи країни в частині оподаткування доходів фізичних осіб мають одночасно враховувати економічні інтереси держави і платників податків, а також усувати зацікавленість платників в податкових незаконних ухиленнях.

Незважаючи на позитивну динаміку щодо мобілізації податку на доходи фізичних осіб до бюджетів, зазначимо, що в ході справляння цього порівняно молодого податку виникла низка проблем, викликаних численними змінами механізму прибуткового оподаткування громадян [43].

Ключовим недоліком механізму оподаткування доходів громадян в Україні, що в часи фінансової нестабільності може призвести до соціальних заворушень, є зрівнялівка в застосуванні податкових ставок. Такий підхід до прибуткового оподаткування є вкрай негативним, адже статистичні дані свідчать, що в українському суспільстві понад 90% населення мають низькі доходи і лише близько 10% – надвисокі [44, с. 30]. Без перебільшення можна стверджувати, що завдяки єдиним ставкам податку на доходи фізичних осіб громадяни України з порівняно невисокими доходами стали сплачувати податок за тих співвітчизників, доходи яких є значно вищими [43].

Нерівномірність і несправедливість чинної системи оподаткування фізичних осіб створює передумови для розвитку і процвітання тіньової економіки, обмеження бюджетних надходжень держави.

У багатьох розвинених країнах справляння податку на доходи фізичних осіб здійснюється за прогресивною шкалою. Діапазон ставок податку – від 20% до 30% на Кіпрі, від 15% до 45% – у Німеччині, від 23% до 43% – в Італії. Здавалося б, ставки податку дуже високі, але слід ураховувати, що в усіх країнах встановлено досить значні неоподатковувані мінімуми і надаються пільги на різних підставах [45, с. 210].

У зарубіжних країнах уряди у своєму прагненні до соціальної справедливості оподаткування як основної мети податкової політики встановлюють різні системи оподаткування доходів фізичних осіб, мають як схожі риси, так і певні особливості. Досвід зарубіжних країн із найбільш високим рівнем життя показує, що для забезпечення принципу справедливості оподаткування як інструмент перерозподілу доходів практично всі вони використовують прогресивне оподаткування [46, с. 121].

Однією з основних негативних рис вітчизняної системи оподаткування фізичних осіб є її фіскальна спрямованість, що не дозволяє здійснювати ефективний перерозподіл доходів між різними верствами населення, досягати соціальної справедливості у питанні доступу до суспільних благ та змістити акцент від прямої державної соціальної підтримки, що надається за ознакою нужденності, у бік мотивування низькооплачуваних працівників через відповідні стимули у стягуванні податків на доходи від зайнятості [18, с.64; 20, с.120].

Прогресивне оподаткування сьогодні існує в багатьох країнах Європи і світу. Але вже зараз можна припустити, що спроби влади ввести різні податкові ставки в Україні викличуть палкі дискусії [21, с. 14].

Соціально справедливий розподіл доходів є стимулом до підвищення економічної активності і зайнятості, знижує необхідність значної державної соціальної підтримки працюючого населення, підвищує споживчий попит і норми заощаджень, сприяє збільшенню приватних вкладень у людський капітал, є безумовним чинником встановлення суспільної злагоди [22].

Часто, коли заходить розмова про диференційоване оподаткування, крім наповнення бюджету, звучать тези про соціальну справедливість. Причому в це поняття під час дискусії вкладається діаметрально протилежні смисли залежно від точки зору. Кожна з двох існуючих моделей – прогресивної і з єдиною ставкою – має свої переваги і недоліки, які враховують не тільки суто «математику», а й момент соціальної справедливості. Власне, останній, як вважається, краще забезпечує саме прогресивна система оподаткування: заробляєш більше – платиш більше податку. Міжнародна практика виходить з того, що ті громадяни, яким доходів вистачає тільки на найнеобхідніше, повинні платити мінімум податків (або взагалі нічого). Ті ж, хто може дозволити собі предмети розкоші, повинні віддавати до бюджету половину і більше своїх доходів. Більша частина населення з такою нерівністю згодна. Водночас низка експертів розуміють «соціальну справедливість» як рівність громадян, в тому числі щодо відсотків, сплачених у вигляді податків [21].

Зміщення податкового навантаження з менш забезпечених на більш забезпечені верстви населення, що може супроводжуватися загальним збільшенням доходів бюджету, якщо це буде закладено у ставках податків. Перерозподіл приведе до зменшення розмірів державної соціальної допомоги (в тому числі житлових субсидій), потреба виплати якої працівникам з низькими доходами виникає внаслідок невиправдано високих відносно їхнього доходу податкових зборів. У такому разі додатковою мотивацією до зайнятості і переходу до формального ринку праці буде впевненість працівників у можливості забезпечувати себе і свою родину засобами чесної винагороди за працю [17, с.10].

Підвищення престижності суспільно корисних видів трудової діяльності, що не передбачають високої матеріальної винагороди – наукової роботи, зайнятості у галузі освіти, медицини, просвітницької і соціальної роботи, благодійної та правозахисної діяльності, захисту навколишнього середовища [17, с.10].

Важливим є те, що зменшення різниці між дискреційними доходами осіб з однаковим рівнем освіти у різних сферах зайнятості, що є вкрай важливим для вітчизняного ринку праці, на якому працівники з вищою освітою складають переважну більшість в таких низькооплачуваних видах економічної діяльності як освіта, медицина, державне управління, соціальна робота. Здатність держави ефективно перерозподіляти доходи у такій ситуації є наочною інтерпретацією суспільного уявлення про справедливість, що справляє значний вплив на соціальну і професійну самоідентифікацію населення, особливо молоді. Саме підвищення реальних доходів від зайнятості високоосвічених працівників може стати основою для формування середнього класу в Україні, адже практично в усіх країнах, як розвинених, так і тих, що розвиваються, саме наявність високого рівня освіти є запорукою отримання гідного доходу від зайнятості [17, с. 10].

До вад прогресивної шкали оподаткування частіше за все зараховують підвищення ризику тінізації доходів, особливо високодохідних верств населення та ускладнення в адмініструванні податку на доходи фізичних осіб [17, с.11].

Запровадження в Україні прогресивної шкали оподаткування збільшить попит на «тіньову» оплату праці. У разі впровадження прогресивної шкали витрати бізнесу суттєво зростуть, а негативними наслідками збільшення податкового навантаження можуть бути як збільшення вартості товарів та послуг сумлінних компаній, так і втрата ними висококваліфікованих кадрів [17].

Доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою. Коли людина буде краще розуміти, чому саме така сума податків стягується з її доходів та яким чином ці гроші потім будуть використані на її соціальні потреби, то вона охоче сплатить цей податок. Проведення роз'яснювальної роботи серед населення надасть змогу налагодити зв'язок між податковими органами та населенням.

Впровадження новітніх технологій дасть змогу платникам податків з високим рівнем доходів отримувати більшість послуг дистанційно, за допомогою web-технологій, тобто максимально зменшити вплив людського фактора в спілкуванні з податковим органом та отриманні податкових послуг. У подальшому передбачається надання великим платникам можливості дистанційно отримувати ряд адміністративних послуг [69, с. 39].

Проаналізувавши низку наукових публікацій, узагальнивши основні негативні та позитивні риси сучасного стану оподаткування доходів фізичних осіб, дійшли висновку і погоджуємося з науковцями, які вважають, що прогресивне оподаткування має різний ефект у розвинених країнах та країнах, що розвиваються. Україна відноситься до другої групи країн.

Отже, одним із напрямів удосконалення механізму реалізації податку на доходи фізичних осіб має стати запровадження прогресивних ставок податку, що дасть можливість перемістити податкове навантаження з фізичних осіб із малими доходами на осіб, які одержують великі доходи, та забезпечити принцип справедливості оподаткування.

Таким чином, на нашу думку, прогресивне оподаткування матиме бажаний ефект за умови досягнення реальної сплати податків, ефективної боротьби з розповсюдженим схемами ухиляння від оподаткування. Для підвищення

ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні необхідно збільшити податкову базу шляхом підвищення заробітної плати працюючим особам, здійснення політики сприяння зайнятості населення, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення податкової культури в регіоні та державі у цілому. Це потребує не простого впровадження прогресивного оподаткування, а поєднання його з системними змінами у фіскальній політиці.

Висновки до розділу 2

Підводячи підсумки другого розділу, варто зазначити, що правове забезпечення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні охоплює комплекс законодавчих і підзаконних актів, які встановлюють особливості такого виду податків та заходи юридичної відповідальності у разі порушення обов'язків зі сплати податків. Правове забезпечення сплати податків здійснюється за допомогою встановлення переліку податків в Україні, обов'язків платників податку з їх сплати, визначення прав фізичних осіб у сфері оподаткування, закріплення повноважень контролюючих органів, правового статусу їх працівників, порядку здійснення державного нагляду за сплатою податків і притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

Здійснивши аналіз низки наукових публікацій, узагальнивши основні негативні та позитивні риси сучасного стану оподаткування доходів фізичних осіб, дійшли висновку і погоджуємося з науковцями, які вважають, що прогресивне оподаткування має різний ефект у розвинених країнах та країнах, що розвиваються. Україна відноситься до другої групи країн.

Отже, одним із напрямів удосконалення механізму реалізації податку на доходи фізичних осіб має стати запровадження прогресивних ставок податку, що дасть можливість перемістити податкове навантаження з фізичних осіб із

малими доходами на осіб, які одержують великі доходи, та забезпечити принцип справедливості оподаткування.

На нашу думку, прогресивне оподаткування матиме бажаний ефект за умови досягнення реальної сплати податків, ефективної боротьби з розповсюдженими схемами ухиляння від оподаткування. Для підвищення ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні необхідно збільшити податкову базу шляхом підвищення заробітної плати працюючим особам, підвищення податкової культури в регіоні та державі у цілому та ряд інших заходів. Це потребує не простого впровадження прогресивного оподаткування, а поєднання його з системними змінами у фіскальній політиці.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підсумовуючи все, що виступало предметом дослідження випускної кваліфікаційної роботи, варто зазначити, що:

1) Процес еволюції системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні пройшов шлях від стягнень на користь державних інститутів данини (найдавніша форма прямого оподаткування) до розробки та формування сучасної моделі оподаткування фізичних осіб. До того ж, історичний досвід системи оподаткування населення формувався в умовах тривалого поневолення української держави.

2) Установлено, що система оподаткування доходів фізичних осіб у кожній країні є регулятором взаємовідносин між державою та громадянами – платниками податків. Вона, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. Тому, встановлюючи розміри оподаткування доходів, держава прагне не тільки забезпечити стабільну дохідну базу, а й чинити вплив на розмір заощаджень громадян, з метою оптимального здійснення своєї стратегії розвитку.

3) Досліджено, що податок з доходів фізичних осіб сьогодні є одним із ключових податків у розвинутих податкових системах багатьох країн світу. Податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком, який відіграє значну роль у перерозподілі доходів громадян та забезпеченні фіскальної достатності бюджету. Він є соціальним регулятором, так як перерозподіляє доходи кожного члена суспільства, під час його сплати формуються взаємозв'язки платників з державою, так як кожен з них стає учасником бюджетного процесу щодо формування доходів держави.

4) З'ясовано, що пріоритетними завданнями держави мають стати зменшення масштабів бідності та недопущення надмірної диференціації населення за доходами. Високий рівень нерівності в доходах та бідності спричиняють соціальну напругу і соціальні конфлікти. Їх наслідком (особливо в умовах політичної нестабільності) є збільшення економічних ризиків і зниження

інвестиційної привабливості країни, що неминуче уповільнює темпи економічного зростання.

5) Проаналізувавши досвід розвинених країн, зроблено висновок, що в основу оподаткування доходів громадян покладений принцип соціальної справедливості, за яким більше платять ті члени суспільства, котрі мають вищі доходи. Відтак держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання.

6) Установлено, що правове забезпечення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні охоплює комплекс законодавчих і підзаконних актів, які встановлюють особливості такого виду податків та заходи юридичної відповідальності у разі порушення обов'язків зі сплати податків. Правове забезпечення сплати податків здійснюється за допомогою встановлення переліку податків в Україні, обов'язків платників податку з їх сплати, визначення прав фізичних осіб у сфері оподаткування, закріплення повноважень контролюючих органів, правового статусу їх працівників, порядку здійснення державного нагляду за сплатою податків і притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

7) Виділено ряд проблем щодо сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні: не досить повна база оподаткування податку на доходи фізичних осіб; негнучкість національної системи оподаткування податком на доходи фізичних осіб та її низька ефективність; система оподаткування не враховує досвід країн ЄС; відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб; низький рівень податкової культури; високий рівень корупції в сфері оподаткування; загальноприйнята практика ухилення від сплати податку на доходи фізичних осіб; практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.

8) Установлено, що прозорість та відкритість, спрямованість, насамперед, на вирішення соціальних питань та економічну мотивацію домогосподарств є основними правилами податкової системи європейських країн. Іноземні системи

прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають апробовану часом практику становлення та розвитку на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку свого конституційного обов'язку – сплати податків.

9) Доведено, що одним із напрямів удосконалення механізму реалізації податку на доходи фізичних осіб має стати запровадження прогресивних ставок податку, що дасть можливість перемістити податкове навантаження з фізичних осіб із малими доходами на осіб, які одержують великі доходи, та забезпечити принцип справедливості оподаткування.

При цьому прогресивне оподаткування матиме бажаний ефект за умови досягнення реальної сплати податків, ефективної боротьби з розповсюдженими схемами ухиляння від оподаткування. Для підвищення ефективності оподаткування доходів фізичних осіб в Україні необхідно збільшити податкову базу шляхом підвищення заробітної плати працюючим особам, здійснення політики сприяння зайнятості населення, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення податкової культури в регіоні та державі у цілому. Це потребує не простого впровадження прогресивного оподаткування, а поєднання його з системними змінами у фіскальній політиці.

10) Реформування податкового законодавства сприятиме збільшенню податкових надходжень до бюджету та створить умови для підвищення впливу податку на рівень життя населення.

У зв'язку з цим пропонуємо до чинного законодавства внести, зокрема, наступні зміни:

а) законодавчо закріпити можливість самостійного встановлення ставки податку на доходи фізичних осіб органами місцевого самоврядування в залежності від потреб та можливостей громади;

б) не оподатковувати мінімальну заробітну плату податком на доходи фізичних осіб, адже це порушує гарантії на отримання реальної мінімальної заробітної плати. Задля цього пропонується внести зміни до пункту 167.3. статті 167 Податкового кодексу України, виклавши її у наступній редакції: «Ставка податку має становити 0 відсотків бази оподаткування у випадку застосування її

до оподаткування мінімальної заробітної плати, а також у інших випадках, прямо визначених цим розділом».

в) збільшити в два або три рази суми штрафних санкцій за ухилення від сплати податку на доходи фізичними особами. Так, пропонується внести зміни до:

– Кримінального кодексу України (у частині 1 статті 212 збільшити штрафну санкцію за ухилення від сплати податку до 10 – 15 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; штрафну санкцію частини 2 цієї ж статті збільшити до 15 – 30 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; штрафну санкцію частини 3 цієї ж статті збільшити до 30 – 50 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

– Податкового кодексу України (у частині 1 пункту 119.1 статті 119 збільшити розмір штрафної санкції з 1020 грн. до 3000 грн.; у частині 2 пункту 119.1 статті 119 збільшити розмір штрафної санкції з 2040 грн. до 6000 грн.).

Після впровадження в законодавство відповідних новацій, доцільно проводити роз'яснювальну роботу серед населення, яка дозволить зробити законодавчу базу більш зрозумілою та стрімкими темпами прискорить реформування податкового законодавства цієї сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Греченко В.А., Греченко В.В. Виникнення і розвиток податку з доходів фізичних осіб до Першої Світової Війни. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_2_5
2. Seligman Edwin R. A. The income tax. A study of the history, theory and practice of income taxation at home and abroad / Edwin R.A Seligman. New York: The Macmillan Company, 1914. 754 p.
3. Sabine B. E. V. A History of Income Tax: The Development of Income Tax from Its Beginning in 1799 to the present day related to the social, economic and political history of the period (economic History) / B. E. V. Sabine. London: Allen & Unwin, 1966. 288 p.
4. Taxation in the United Kingdom: http://en.wikipedia.org/wiki/Taxation_in_the_United_Kingdom#History
5. Янжул И. И. Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах / И. И. Янжул. М.: Статут, 2002. 555 с.
6. Legal history of income tax in the United States: [http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_income_tax_\(legal_history\)](http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_income_tax_(legal_history))
7. An outline of Japanese taxes 2003: <http://www.mof.go.jp>.
8. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Т. I: Генезис налогового регулирования: в 2 ч. Ч. 1 / Н. П. Кучерявенко Х.: Легас, 2002. 665 с.
9. Петухова Н. Е. История налогообложения в России IX–XX вв.: [учеб. пособие] / Н. Е. Петухова. М.: Вузовский учебник, 2008. 416 с.
10. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради, 1996, № 30, ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-ІХ від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.
11. Основи оподаткування: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. К. Бечко, О. А. Захарчук К.: Центр учбової літератури, 2016. 168 с.
12. Демченко Т. М. Податок з доходів фізичних осіб у системі державних доходів / Т. М. Демченко // Регіональна економіка. 2013. № 2. с. 14-18

13. Бондаренко Г. І. Оподаткування фізичних осіб / Бондаренко Г. І., Данілов О. Д., Лекарь С. І. та ін. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2011. 247 с.
14. Велика розбірка: що таке податок на доходи фізосіб. URL: <https://www.segodnya.ua/ua/economics/business/bolshaya-rozborka-izuchaem-nalog-s-dohodov-fizlic1134356.html>
15. Березовська С. В. Сутність та елементи податку на доходи фізичних осіб з заробітної плати в деяких країнах світу: досвід для України / С. В. Березовська. // Держава та регіони. 2019. №2. с. 50–55
16. Податок на доходи фізичних осіб. URL: https://services.dtkr.ua/catalogues/tax_rates/11
17. Коломієць О. О. Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialnapolitika/aktualni-problemi-reformuvannyaopodatкування-dokhodiv-fizichnikh>
18. Желевська О. Ю. Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610594.pdf>.
19. Задорожня Л. А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України: дис. канд. ек. наук: 08.00.08 / Задорожня Л. А. Ірпінь, 2017. 266 с.
20. Мартинець І. Г. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб в системі прямого оподаткування України / І. Г. Мартинець. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки. 2015. №2. с. 114–124
21. Дутчак О. Прогресивне оподаткування робить людей щасливішими, але чи допоможе воно Україні? 2015. URL: <https://commons.com.ua/uk/progresivneopodatкування-robit-lyudej-shhaslivishimi-ale-chidopomozhe-vono-ukrayini/>

22. Романюк О. В Україні хочуть збільшити податки: кому доведеться платити більше 2020. URL: <https://www.segodnya.ua/ua/economics/enews/nalog-nadohody-hotyat-velichit-dlya-kogo-i-naskolko-1412852.html>
23. Нікітішин А. О. Розвиток оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2006_1_20
24. Чижова Т.В. Податок на доходи фізичних осіб: наукові постулати та практичні аспекти функціонування / Чижова Т.В // Науковий вісник ХДУ. 2014. № 3. с. 52-58
25. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
26. Бюджетний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
27. Сідельникова Л.П. Оподаткування суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / Л.П. Сідельникова, Т.В. Чижова, Я.В. Якуша. Київ: Видавництво Ліра-К, 2012. 424 с.
28. Податки: довідник-словник: навч. посібник / Карпінський Б.А., Залуцька Н.С. Карпінська О.Б. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2008. 464 с.
29. Экономический словарь. Толково-терминологический. К.: КНТ, 2017. 624 с.
30. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки. К.: КНТ, 2014. 360 с.
31. Словник бухгалтера та аудитора / за заг. ред. Я. Кавторєва. Х.: Фактор, 2016. 352 с.
32. Економічна енциклопедія. Том 1 / за заг. ред. С.В. Мочерного. К.: Видавничий центр «Академія», 2011. 864 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за заг. ред. В.Т. Бусела. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2013. 1736 с.
34. Большой бухгалтерский словарь / под ред. А.Н. Азрилияна. М.: Институт новой экономики, 2015. 574 с.

35. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. Р.М. Энтова. М., Издательская группа «Прогресс», 2009. 488 с.
36. Політична економія: навч. посіб. / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.; за заг. ред. Г.А. Оганяна. К.: МАУП, 2013. 520 с.
37. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч.-метод. посібник / за заг. ред. проф. Качана Є.П. Тернопіль: ТДЕУ, 2016. 373 с.
38. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / за ред. С.М. Панчишина та М.І. Савлука. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 406 с.
39. Курс социально-экономической статистики: учебник для вузов / под ред. М.Г. Назарова. М.: Финстатинформ, ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 771 с.
40. Политика доходов и заработной платы: учебник / под ред. П.В. Савченко, Ю.П. Кокина. М.: Юристъ, 2014. 456 с.
41. Швабій К.І. Модернізація системи оподаткування доходів населення України: автореф. дис... д-ра. екон. наук: 08.00.08 / К.І Швабій // Нац. ун-т держ. податкової служби України. Ірпінь, 2015. 39 с.
42. Шевчук І.В. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб в ринкових умовах: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / І.В. Шевчук // УААН, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». К., 2012. 20 с.
43. Непочатенко О.О. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. Економіка. Управління. Інновації. 2016. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2016_1_16
44. Демиденко Л.М. Оподаткування доходів громадян: досвід США та України. Фінанси України. 2005. № 9. С. 30–33.
45. Андрущенко В.Л. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання). Ірпінь: НУДПСУ, 2013. 210 с.
46. Баранник Л.Б. Аналіз фіскальної ефективності стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні. Економічний вісник. 2017. № 4. С. 113–123.

47. Танклевська Н.С., Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб
Вісник ХДАУ. 2014. №4. С. 45-49
48. Непочатенко О.О., Боровик П.М., Парій Д.Ю. Оновлений механізм
справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи.
Економіка. Управління. Інновації. 2016. № 1. С. 54-70
49. Демченко Т.М. Податок з доходів фізичних осіб у системі державних
доходів / Демченко Т.М. // Регіональна економіка. 2013. №2 С. 69-78
50. Лыкова Л.Н., Букина И.С. Налоговые системы зарубежных стран // М.:
Юрайт, Всероссийская государственная налоговая академия министерства
финансов. 2013. 428 с.
51. Прокопчук Е.Т. Классификационные характеристики современных
налоговых систем / Е.Т. Прокопчук / Экономика: вчера, сегодня, завтра.
2017. № 5. С. 77-91.
52. Прокопчук О.Т. Специфіка податкових систем країн світу та України / О.Т.
Прокопчук // Молодіжний економічний дайджест: наук. електронний
журн. К.: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». 2015. № 2-3 (5-6). С. 93-100.
53. Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні /
Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://statsumy.gov.ua>
54. Податкові системи країн Америки [Текст]: навч. посіб. / М. І. Карлін, Н. І.
Ліповська-Маковецька. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 232 с.
55. Лыкова Л.Н., Букина И.С. Налоговые системы зарубежных стран // М.:
Юрайт, Всероссийская государственная налоговая академия министерства
финансов 2013. 428 с.
56. Світовий досвід оподаткування: Польща. Офіційний портал Державної
фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvidrosvitk/svitovui-dosvid/poland/>
57. Небильцова В.М., Остапенко Н.В. Оподаткування доходів фізичних осіб в
Україні в порівнянні з світовим досвідом / В. М. Небильцова, Н. В.
Остапенко // Наукові праці НУХТ. 2016. № 44. С. 200-215

58. Слепцова Н.В., Кочура Л.В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2019/17.pdf
59. Дутова Н.В., Лесік Є.С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблеми та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2019_1_7
60. Дуравкін П. М. Пеня як спосіб забезпечення податкового обов'язку. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 3. С. 85–87
61. Мацелик М. О. Адміністративна відповідальність та фінансові санкції за порушення податкового законодавства. Збірник наукових праць Академії ДПС України. 2002. № 2 (16). С. 280.
62. Марченко В. Б. Функції та повноваження органів державної податкової служби України: нормативно-правове співвідношення. Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. 2008. Вип. 42. С. 430–435
63. Сакали М. Я. Види заходів відповідальності, які застосовуються за вчинення податкових правопорушень юридичними особами. Митна справа. 2011. № 2 (74), ч. 2. С. 163–167
64. Сиромятнікова М.С. Правове регулювання оподаткування в Україні. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9084>
65. Податок на доходи фізичних осіб – основні зміни 2020. URL: <https://cherkassyrd.gov.ua/uvaga/2020/07/23/podatok-na-dohody-fizychnyh-osib-osnovni-zminy-2020/>
66. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
67. Актуальные проблемы налоговой политики в условиях модернизации экономики: опыт Украины и Белоруссии / под ред. д.э.н., проф. С. В. Онышко: монография: Ирпень: Национальный университет ГНС Украины, 2013. 396 с.
68. Сайт Європейський інформаційно-дослідний центр. URL: <http://parlament.org.ua/tag/yeidts/>

- 69.Славкова А., Котіна Г., Степура М. Оподаткування фізичних осіб з високим рівнем доходів на засадах фіскального партнерства / А. Славкова, Г. Котіна, М. Сментина // Економіст. Фінансовий сектор. 2012. №2. с. 35-39
- 70.Петер фон дер Липпе. Экономическая статистика: Статистические очерки. Т. 1. Штуттгарт, Йена: ФСУ Германии, 1995. 629 с.